

УДК 378.147:811.133.1

Наталія Майєр
ORCID iD 0000-0001-7074-8135доктор педагогічних наук, доцент,
Київський національний лінгвістичний університет,
вул. Велика Васильківська, буд. 73, 03680 м. Київ, Україна
teacher123@ukr.net

ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНА РОЛЬОВА ГРА У ФОРМУВАННІ МЕТОДИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

У статті обґрунтовано необхідність моделювання ситуацій професійно-методичної діяльності викладача для формування й розвитку у студентів магістратури методичних умінь на основі набутих методичних знань. Витлумачено поняття професійно орієнтованої рольової гри як методичного прийому для оволодіння методичними вміннями, охарактеризовано її зміст і етапи (підготовчий, етап проведення, контрольньо-рефлексивний етап), конкретизовано об'єкти контролю у процесі її реалізації й обґрунтовано критерії оцінювання методичних умінь майбутніх викладачів французької мови, визначено чинники, що сприяють підвищенню ефективності перебігу й результатів професійно орієнтованої рольової гри.

Ключові слова: викладач; методична компетентність; методичні вміння; професійно орієнтована рольова гра; французька мова.

Вступ. В умовах розширення міжкультурної комунікації в усіх галузях життєдіяльності людини зростає соціальне замовлення суспільства на професійно-методичну підготовку викладача іноземних мов, що стане запорукою якісного кадрового забезпечення системи вищої освіти України.

Успішне вирішення завдань, які постають перед викладачем французької мови в процесі педагогічної діяльності з метою формування у студентів іншомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності можливе за умови високого рівня його методичної компетентності. Методична компетентність майбутнього викладача французької мови є результатом професійної підготовки у вищому навчальному закладі, що проявляється у здатності ефективно виконувати всі види професійно-методичної діяльності, а також у довготривалій готовності до професійно-методичного й особистісного саморозвитку та самовдосконалення впродовж життя.

Складниками методичної компетентності є методичні знання і методичні вміння, які формуються й розвиваються впродовж методичної підготовки у вищому навчальному закладі шляхом використання різних прийомів і засобів навчання. Так, досліджено проблему формування професійно-методичної компетенції на семінарських заняттях з методики викладання іноземних мов із використанням відеозапису-ситуаційної моделі як засобу методичної підготовки майбутніх учителів іноземних мов (Гончарук О.В. 2003), використання кейс-методу у структурі та змісті методичної

компетенції вчителя іноземних мов (Красикова Е.Н., 2009); організації самостійної діяльності студентів на основі авторського навчально-методичного комплексу для організації семінарсько-практичних занять з методики навчання іноземних мов (Татарницева С.Н., 2003). Утім особливості організації професійно орієнтованої рольової гри для формування методичних умінь майбутніх викладачів іноземних мов, французької мови зокрема, наразі не достатнього висвітлено у науковій літературі.

Мета статті – розкрити особливості організації професійно орієнтованої рольової гри для формування методичних умінь майбутніх викладачів французької мови.

Методичні вміння викладача. Методичні вміння майбутнього викладача французької мови є здатністю свідомо і самостійно реалізувати діяльність з метою формування у студентів професійно орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності на основі комплексу набутих методичних знань у нових ситуаціях професійно-методичної діяльності. Важливим методичним умінням майбутнього викладача (яке закладає підґрунтя його професійно-методичної діяльності) є вміння розробляти плани-конспекти й проводити фрагменти практичних занять для формування мовних і мовленнєвих компетентностей з інтегрованим формуванням лінгвосоціокультурної та навчально-стратегічної компетентностей.

Для оволодіння такими вміннями у процесі методичної підготовки магістранта імітуються й моделюються типові ситуації професійно-

методичної діяльності викладача, що потребують демонстрації на практиці набутих методичних знань і сформованих методичних умінь. При цьому слід ураховувати, що для ігрового моделювання підходить не будь-який зміст професійної діяльності, а лише той, що є досить складним, містить у собі проблемність і не може бути засвоєним індивідуально (Вербицкий А. А., 1991, с. 144).

Моделювання професійно-методичних ситуацій у процесі методичної підготовки майбутніх викладачів французької мови, максимально наближених до реальних, а також навчання діям у цих ситуаціях уможливується за умови використання ігрових прийомів навчання, зокрема професійно орієнтованої рольової гри під час семінарсько-практичних занять з дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах».

Професійно орієнтована рольова гра – це методичний прийом для організації спільної діяльності магістрантів з метою оволодіння методичними вміннями на основі штучно змодельованих ситуацій професійно методичної діяльності викладача іноземних мов і культур.

Організація професійно орієнтованої рольової гри здійснюється поетапно.

1. *Підготовчий етап*, метою якого є повідомлення викладачем цілей, формулювання завдання для підготовки магістрантів до її проведення (самостійна позааудиторна робота). Наведемо приклади завдань.

Приклад 1. *Ви – майбутній викладач французької мови. Укладіть план-конспект фрагменту заняття з домінантою «тренування у спілкуванні» для студентів I курсу з навчання вживання безособового звороту «il y a» в усному мовленні на матеріалі рекомендованого викладачем навчально-методичного комплексу з французької мови. Підготуйтеся до презентації розробленого фрагменту на семінарсько-практичному занятті у формі професійно орієнтованої рольової гри.*

Приклад 2. *Ви – майбутній викладач французької мови. Укладіть план-конспект фрагменту заняття з домінантою «практика у спілкуванні» (II курс, тема «Les loisirs et le sport») з розвитку вмінь ознайомлювального читання (режимом доступу: <http://www.lefigaro.fr/conso/2014/08/28/05007-20140828ARTFIG00276-en-2014-les-francais-vont-depenser-moins-de-600-euros-en-loisirs.php>). Проаналізуйте потенційні лексичні та лінгвосоціокультурні труднощі, розробіть вправи і завдання, які використаєте на різних етапах роботи з текстом. Підготуйтеся до презентації розробленого фрагменту на семінарсько-практичному занятті у формі професійно орієнтованої рольової гри.*

2. Метою *етапу проведення* (аудиторна робота, семінарсько-практичне заняття з «Методики навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах») є призначення ролей, презентація магістрантом розробленого фрагменту практичного заняття з французької мови.

Розробляючи план-конспект фрагменту практичного заняття магістрант дотримується заданих викладачем параметрів (курс навчання, тема, практична мета, засоби / прийоми навчання тощо), на основі заданої практичної мети самостійно формулює інші цілі фрагменту заняття (лінгвосоціокультурну, розвивальну, виховну, професійну). Змістом професійно орієнтованої рольової гри на семінарсько-практичному занятті з навчальної дисципліни «Методика навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах» є презентація магістрантами розроблених планів-конспектів фрагментів практичних занять, де магістрант-розробник плану-конспекту виконує роль викладача французької мови, а інші магістранти – студентів академічної групи. З моменту призначення на роль і встановлення правил, вважає В.В. Хрипко, гравці (у нашому випадку – студенти магістратури) починають діяти активно (Хрипко В. В., 1988, с. 38).

У професійно орієнтованій рольовій грі, виконуючи роль викладача французької мови, магістрант має можливість апробувати розроблені навчально-методичні матеріали, здійснити самоаналіз щодо ефективності розробленого фрагменту практичного заняття, методичної доцільності обраних прийомів навчання, своєї мовленнєвої поведінки тощо.

3. На *контрольно-рефлексивному етапі* передбачається обговорення презентованого фрагменту практичного заняття, самоконтроль і самооцінка магістрантом результатів власної квазіпрофесійної діяльності у ролі викладача французької мови, методична рефлексія.

У процесі обговорення проведеного фрагменту практичного заняття – отримати рекомендації викладача та інших членів академічної групи щодо коректності сформульованих цілей, обраних способів їх реалізації, методичної доцільності використовуваних засобів навчання, режимів роботи тощо.

Отже, у ситуації безпосередньої взаємодії зі «своїми» студентами, а також на етапі самоаналізу і самооцінки власної діяльності впродовж професійно орієнтованої рольової гри й оцінки викладачем та іншими магістрантами, формується «здатність прогнозувати й адекватно оцінювати як «ідеальні», так і реальні результати своїх дій (Бессонова Е. А., 2000, с. 27)».

Взаємодіючи у процесі професійно орієнтованої рольової гри у різних ролях, майбутні викладачі французької мови навчаються аналізу методичних ситуацій з різних позицій (з позиції «викладача» і з позиції «студента»), обговорюють ефективні способи їх вирішення на основі набутих методичних знань. При цьому проявляється оригінальність та розвивається гнучкість як методичного, так і критичного мислення, активізується методична рефлексія та творчість майбутніх викладачів французької мови. У процесі оволодіння мето-

дичними вміннями розроблення плану-конспекту фрагменту практичного заняття синтезуються методичні знання й інші методичні вміння (аналізу, добирання, розроблення, укладання тощо).

Об'єктами контролю у процесі презентації фрагменту практичного заняття є методичні вміння магістранта щодо визначення етапів формування мовленнєвих навичок / розвитку вмінь, вибору прийомів і засобів навчання, формулювання інструкцій до вправ тощо відповідно до сформульованого викладачем завдання. Оціночна функція реалізується як викладачем, так і магістрантами групи. Тому для обговорення презентованого фрагменту практичного заняття не лише викладач, але й магістранти використовують відповідні *критерії оцінювання*, обґрунтування яких представлено в наступному викладі.

Коректні методичні дії викладача щодо вибору прийомів навчання для формування мовленнєвих навичок / розвитку мовленнєвих умінь підтримують інтерес студентів до вивчення французької мови, дозволяють, унеможливити незбалансованість між реальними результатами і визначеними цілями фрагменту практичного заняття. Тому доцільно ввести критерій *«адекватність обраних прийомів навчання»*.

У процесі реалізації фрагменту практичного заняття актуалізуються організаційні функції викладача – дії, що мають за мету планування навчального процесу й управління діяльністю студентів і проявляються у вигляді команд, вказівок, завдань (Миньяр-Белоручев Р. К., 1996, с. 66), які повинні бути чіткими, лаконічними, доступними і, за необхідності, містити зразок виконання, що зумовлює введення критерію *«коректність формулювання інструкцій»*.

У процесі планування практичного заняття важливим завданням майбутнього викладача французької мови є відбір засобів навчання із різних джерел інформації, навчальної зокрема, чи самостійна їх розробка, а під час проведення фрагменту – методично коректне і вмотивоване їх використання. До таких засобів навчання слід віднести схеми, таблиці, пісні, вірші, коментарі, картинки, слайди, відео- і аудіоматеріали, ігри, комп'ютерні програми тощо. Коректно дібрані засоби навчання стимулюють перебіг процесу навчання й учіння та, як вважають науковці, уможливають підвищення ефективності оволодіння іноземною мовою (Азимов Э. Г., Шукин А. Н., 2009, с. 291). Отже, не викликає сумніву необхідність використання критерію *«методична доцільність використання засобів навчання»*.

До основ керування навчальною діяльністю, поряд із засобами навчання тощо, науковці відносять режими роботи (Бабинская П. К., Леонтьева Т. П., Андреасян И. М., 2006, с. 272). Однією із типових помилок викладача іноземних мов вважають обмеженість форм роботи, коли перевага надається фронтальним та індивідуальним, тоді як парна і

групова є найбільш прийнятними для навчання природнього спілкування (Игна О. Н., 2013, с. 39). Режим роботи відбиває характер зв'язків студентів із викладачем та між собою в процесі навчально-пізнавальної діяльності іноземною мовою, а доцільність його вибору визначається дидактичною метою і має відповідати типу сформульованого завдання. Методично коректний вибір і використання різних режимів роботи уможливує ефективність діяльничого компоненту учіння, а поєднання індивідуальної, фронтальної, парної і групової форм роботи, як вважають науковці, сприяє активізації розумової діяльності тих, хто навчається (Рогова Г. В., Рабинович Ф. М., Сахарова Т. Е., 1991, с. 222). Отже, логічним є критерій *«різноманітність використаних режимів роботи»*.

Викладач французької мови повинен уміти проводити вивчуваною мовою всі організаційні етапи заняття, давати та пояснювати студентам завдання, відповідати на їхні запитання, пояснювати новий мовний та мовленнєвий матеріал і все, що стосується організації практичного заняття з іноземної мови (Тарнопольський О. Б., 2006, с. 22). Відомо, що іншомовне спілкування розглядається і як мета навчання іноземних мов, і як засіб досягнення цієї мети, а мовлення викладача є для студентів засобом мовної наочності, зразком для наслідування, тому має бути нормативним, автентичним (Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е., 2013, с. 478) і значною мірою визначає ефективність та успішність як організації окремого практичного заняття, так і навчання в цілому, уможливує керування навчальною діяльністю студентів. Адже методично точно формулюючи завдання, він не лише ефективно організує та успішно контролює навчальну діяльність студентів, але й надає їм цілий арсенал алгоритмів самоорганізації та самоконтролю (Бржозовская К. М., 2009, с. 80). Важливим є використання майбутнім викладачем *«вербальних зв'язків»* (Пассов Е. И., Кузовлева Н. Е., 2010, с. 190), які забезпечують ефективність і послідовність засвоєння навчального матеріалу, мовленнєвих кліше, виразів *«класного вжитку»*. Тому не викликає сумніву доцільність введення критерію *«мовна правильність»* у процесі проведення фрагменту практичного заняття.

У визначенні кількості балів за окресленими критеріями виходимо з того, що вони є рівнозначними. Посилаючись на власний педагогічний досвід і зважаючи на об'єктивні умови необхідності оперативного оцінювання під час семінарсько-практичного заняття, за максимальну оцінку за кожним критерієм пропонуємо обрати 1 бал (максимально 5 балів за усіма критеріями) і здійснювати перерахунок балів відповідно до шкали оцінювання різних видів навчальної діяльності, прийнятої у конкретному вищому навчальному закладі.

Висновки. Використання професійно орієнтованої рольової гри як методичного прийому

сприяє професійному становленню магістрантів як майбутніх викладачів, подоланню страху, а отже й вихованню емоційної стійкості (адже, попри умовну роль, у якій магістрант представляє не «самого себе», а «себе майбутнього», його переживання є справжніми й реальними (Артемьева О. А., Макеєва М. Н., 2007, с. 48). Під час професійно орієнтованої рольової гри відтворюється модель взаємодії викладача і студентів, а також студентів між собою в умовах імітації реальних умов організацій та проведення практичного заняття з французької мови.

Оптимальність у вимогах, посиленість і коректність у формулюванні завдань, позитивний

психологічний клімат, створення викладачем атмосфери творчості й розкутості, прагнення до самоорганізації діяльності студентів сприяють підвищенню ефективності перебігу й результатів професійно орієнтованої рольової гри.

Перспективою подальших наукових розвідок є дослідження доцільності й особливостей використання інших прийомів ігрового моделювання для формування методичної компетентності майбутніх викладачів іноземних мов чи окремих її складників.

Література

1. Азимов Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин – М : Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Артемьева О. А. Система учебно-ролевых игр профессиональной направленности: монография / О. А. Артемьева, М. Н. Макеєва. – Тамбов: Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2007. – 208 с.
3. Бессонова Е. А. Рефлексия и её развитие в процессе учебно-профессионального становления будущего учителя: дис. ... кандидата психол. наук: 19.00.07 / Бессонова Елена Анатольевна. – Хабаровск, 2000. – 160 с.
4. Бржозовская К. М. Методические приёмы контроля в курсе «Теория и методика обучения иностранным языкам» в языковых педагогических вузах / К. М. Бржозовская // Иностранные языки в школе. – 2009. – № 7. – С. 79 – 84.
5. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод. пособие / А. А. Вербицкий. – М.: Высш. шк., 1991. – 207 с.
6. Игна О. Н. Обучение будущих учителей иностранного языка управлению учебной деятельностью на уроке / О. Н. Игна // Научно-педагогическое обозрение. Pedagogical Review. – 2013. – 2(2). – С. 36 – 44.
7. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г. В. Рогова, Ф. М. Рабинович, Т. Е. Сахарова. – М.: Просвещение, 1991. – 287 с.
8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: [підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів] / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. / за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
9. Миньяр-Белоручев Р. К. Методический словарь: толковый словарь терминов методики обучения языкам / Рюрик Константинович Миньяр-Белоручев. – М.: Стелла, 1996. – 144 с.
10. Пассов Е. И. Урок иностранного языка / Е. И. Пассов, Н. Е. Кузовлева. – Ростов н/Д: Феникс; М.: Глосса-Пресс, 2010. – 640 с.
11. Практический курс методики преподавания иностранных языков: [учебное пособие для студентов специальности «Современные иностранные языки» высших учебных заведений] / П. К. Бабинская, Т. П. Леонтьева, И. М. Андреасян [и др.]. – [4-е изд.]. – Минск: ТетраСистемс, 2006. – 288 с.
12. Тарнопольський О. Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: [навчальний посібник] / Олег Борисович Тарнопольський. – К.: Фірма «ІНКОС», 2006. – 248 с.
13. Хрипко В. В. Игра – важнейшее средство совершенствования военного обучения / В. В. Хрипко // Военная мысль. – 1988. – № 10. – С. 35 – 40.
14. Lambelet A. Age and Foreign Language Learning in School / Amelia Lambelet, Raphael Barthele. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. – 134 p., DOI: 10.1057/9781137525901.0009

ПРОФЕСІОНАЛЬНО ОРИЄНТИРОВАННА РОЛЕВА ІГРА В ФОРМУВАННІ МЕТОДИЧЕСКИХ УМЕНИЙ БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА

Майер Наталия, доктор педагогических наук, доцент,
Киевский национальный лингвистический университет,
ул. Большая Васильковская, д. 73, 03680 г. Киев, Украина, teacher123@ukr.net

В статье обоснована необходимость моделирования ситуаций профессионально-методической деятельности преподавателя для формирования и развития у студентов магистратуры методических умений на основе полученных методических знаний. Предложено определение профессионально ориентированной ролевой игры как методического приёма для овладения методическими умениями,

охарактеризовано её содержание и этапы (подготовительный, этап проведения, контрольно-рефлексивный этап), конкретизированы объекты контроля в процессе её реализации и обоснованы критерии оценивания методических умений будущих преподавателей французского языка, определены факторы повышения эффективности проведения и результатов профессионально ориентированной ролевой игры.

Ключевые слова: методическая компетентность; методические умения; преподаватель; профессионально ориентированная ролевая игра; французский язык.

PROFESSIONALLY ORENTEED ROLE PLAY IN FORMING METHODOLOGICAL SKILLS OF FUTURE FRENCH TEACHERS

Mayer Natalia, Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Kyiv National Linguistic University,
73 Velyka Vasyl'kivs'ka Str., 03680 Kyiv, Ukraine, teacher123@ukr.net

Methodological competence of a future French teacher is the result of professional training in High School and is demonstrated with their ability to efficiently fulfill all kinds of professional and methodological activity as well as long-term readiness for professional, methodological and self-development along the whole life.

Methodological competence involves methodological knowledge and methodological skills which are formed and developed during methodological training in High School by using various means and ways of training.

The article points out the peculiarities of organizing professionally oriented role play as a methodological means for organizing group activity of Master's Degree students in learning methodological skills on the basis of artificially created situations of professional and methodological activity of a teacher of foreign languages and cultures.

There are given the stages of organizing professionally oriented role play (preparation, role play itself, control and reflexive stages) as well as forms of organizing the teaching process for implementing them. The main aim of a role play is presentation by a Master's Degree student his/her developed plan of a practical lesson, and the objects of control are methodological skills to define stages of forming speaking skills/developing the skills, choosing means and ways of teaching, compiling directions for tasks, etc. according to the teacher's demands. The marking function is fulfilled by both the teacher and Master's Degree students on the basis of the criteria given in the article.

Optimum demands, feasibility and correctness in compiling tasks, positive psychological environment, atmosphere of creativity and easiness created by the teacher, desire to self-organizing in students' activity result in higher efficiency of the process and results of professionally oriented play.

Keywords: French language; methodological competence; methodological skills; professionally oriented role play; teacher.

Стаття надійшла до редакції 15.02.2017

Прийнято до друку 23.03.2017